

Maxim Melnychuk,

kandydat nauk filozoficznych, adiunkt, docent
 Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i
 Zarządzania Zasobami Naturalnymi, Równe
 ORCID: 0000-0002-4299-968X
 m.s.melnuchyk@nuwm.edu.ua

WSPÓŁCZESNY RELIGIJNO-MISTERYJNY DYSKURS SAKRALNY W KONTEKŚCIE CHRZEŚCIJAŃSKIEJ PRZESTRZENI SYMBOLICZNEJ KATOLICYZMU

W artykule rozważa się problematykę sacrum z punktu widzenia religioznawstwa i filozofii. Istota sacrum w kontekście dyskursu, który powstał pod wpływem rozwoju nauki w XIX–XX wieku została przeanalizowana. Zostało ustalone, że istotą tego dyskursu jest przewyższenie teizmu.

Ujawniono, że od samego początku metafizyka operowała pojęciami "Bóg", "religia", "transcendencja", "nadprzyrodzone", które zapewniają ontologię obejmującą wymiar transcendentalny. Jednocześnie koncepcje sacrum zawierają irracjonalne aspekty człowieka i społeczeństwa, nie skupiając się na postaci Boga.

Słowa kluczowe: sakralność, misterium, kult, antropologia, laicki, sakralny, immanentyzm, ateizm.

Максим Мельничук. Сучасний релігійно-містеріальний сакральний дискурс у контексті християнського символічного простору католицизму.

У статті розглядається проблема сакрального з точки зору релігієзнавства та філософії. Аналізується суть сакрального як дискурсу, який склався під впливом розквіту наук на рубежі XIX–XX ст. Встановлено, що суть цього дискурсу полягає в подоланні теїзму. Виявлено, що спочатку метафізика оперувала поняттями "Бог", "релігія", "трансцендентне", "надприродне", які передбачають онтологію, що включає трансцендентний вимір. Одночасно в поняттях сакрального мислиться ірраціональне людини і суспільства не акцентуючи на постаті Бога.

Ключові слова: сакральне, містерія, культ, антропологія, секулярне, священне, іманентизм, атеїзм.

Maxim Melnychuk. Modern religious and mysterious sacred discourse in the context of the Christian symbolic space of Catholicism.

In the article the problem sacral from the point of view of philosophy is considered. According to the author of article, sacral is a discourse which developed under the influence of blossoming of sciences at a boundary of XIX–XX centuries. The essence of this discourse consists in overcoming of theism. Before the metaphysics operated with the concepts "God", "religion", "transcendental", "supernatural" assuming the ontology including transcendental measurement.

The science demanded the modern language excluding invisible the world. "Sacral", "sacred", "numinosny" and "symbolical" allowed to place religion in the plan of an immanention and to make it that subject of studying of sociology, religious studies, ethnography and other sciences. At the same time in terms of the sacral it is thought irrational the person and society without thinking about God's figures.

The article notes that something forces us to keep the named discourses of the sacred and the mystery side by side, while not forgetting the "Christianity without Christ" of the theology of our time. The reason for this indissolubility lies in the problem common to these discourses of the ratio of two figures - man and God, and hence man and the world, and the symmetrical problem of the correlation between the "death of man" and "death of God". God and man – this is the main problem disclosed by various philosophical languages - the discourse of the sacred and the discourse of the mystery. Therefore, the problem of the sacred, or rather, the problem of turning to the sacred, must be passed on the entire philosophical scale, taking into account the previous and

coexisting discourses. Just as the human being once made a turn towards reflection about being, towards philosophy, philosophy made another turn towards science, towards the elimination of the metaphysical basis of the world. As a result of this reduction, anthropology began to adopt the language of ethology, while philosophy and theology began to resort to the language of the sacred. The discourse of the philosophy of the sacred appears as a reflection of the self-consciousness of the scientific era.

Keywords: *sacral, mystery, cult, anthropology, sekular, sacred, immanentizm, atheism.*

Trafność tematu badań. Termin "sakralność" jest dziś bardziej popularny niż kiedykolwiek wcześniej. Wielu naukowców piszą rozprawy i monografie na temat sacrum, odbywają się debaty i konferencje. Pojęcie "sakralności" zakorzeniło się w języku potocznym. Dyskutujemy na temat "miejsc świętych", znaczenia "sakralności" we współczesnym świecie i próbujemy zrozumieć, co dla nas znaczy "sakralność". Ale zanim szukać odpowiedzi na pytanie o "sakralności" i badać te pojęcie jako oddzielne zjawisko, to należy rozumieć, że termin ten jest produktem pewnego dyskursu, identyfikacja konsekwencji którego zapewnia jasność nie tylko w rozumieniu "sacrum", ale także w ontologii człowieka nowoczesnego. Bo w przeciwieństwie do zwykłej percepcji koncepcji, sacrum – nie jest tajemniczą dziedziną przyczyniającą się do tego, żeby zmuszać naukowca do milczenia lub szukania metafor, ale filozoficzne pojęcie, które zawiera ontologię, antropologię i socjologię [1]. Tak więc, każda próba studiowania "sakralności" jako izolowanego zjawiska oraz bezkrytyczne podejście do użycia tej koncepcji jest bezużyteczne, ponieważ obiekt jest już w kontekście zainteresowań filozoficznych. Owocnym wydaje się podejście, które ujawnia związek między antropologią a filozofią religii, na styku których formuje się pojęcie "sacrum", co nie oznacza interdyscyplinarnego statusu problemu. Wręcz przeciwnie, pojęcie "sacrum" ujawnia integralność filozofii, jej pretensje do przejścia od samych początków poznania i rozwijania koncepcji do uniwersalności, czyli filozofia pragnie do badania całości, a nie w szczególności.

Analizując pojęcie sakralności tradycyjnie, będzie to stosunkowo wąski problem z niejasnym przedmiotem badań. W świetle dyskursu filozofii sakralności determinacja przyczyn jego powstania, porównanie się z podobnymi dyskursami, przyczynia się do ujawnienia w problematyce sakralności fundamentalnego problemu filozoficznego, który ma implikacje w obszarach wykraczających poza filozofię – w polityce, życiu codziennym, medycynie, pedagogice i sferze społecznej. Takie podejście do problemu jest zgodne ze strategią T. Fitzgeralda i J. Milbanka w zakresie powiązanych zjawisk. Krytyk tradycyjnego religioznawstwa Timothy Fitzgerald wyraża ideę, że religia nie może być samodzielnym przedmiotem badań, ponieważ religia jest dyskursem i właśnie dyskurs należy studiować [8]. Teolog John Milbank szczegółowo analizuje historię powstawania pojęć "laicki" i "religia", wskazując na ich nieadekwatność do prawdziwie chrześcijańskiego światopoglądu [7], tj. bada język kultury. Poglądy, że sacrum jest dyskursem, nie jest kolejną próbą ogłoszenia przez filozofię śmierci jakiegoś zjawiska.

Analiza podstawowych badań i publikacji na temat. Koncepcja "sacrum" pojawiła się w literaturze naukowej na przełomie XIX i XX wieku w pracach E. Durkheima, A. Huberta i M. Mossa. Jest aktywnie wykorzystywana w XX wieku wraz z semantycznymi synonimami "poświęcony", "święty", "numinozny" i "symboliczny" przez W. Wundta, R. Otto, M. Zederbloma, Z. Freuda, Scheler, H. van der Leuven, R. Marett, L. Levy-Bruhl, Georges Bataille, Rogera Caillois, M. Leirisa, P. Klossowski, Colette Peignot, F. Heiler, J. Wach, B. Malinowskiego, M. Eliade, G. Mensching, K. Goldammer, Claude Lévi-Strauss, C. G. Junga, M. Heideggera, Maurice Godelier, W. Burkerta, R. Girarda, Jean Baudrillard, E. Levinas i innych. W pracach zachodnich myślicieli krystalizuje się dyskurs filozofii sakralności, podstawowe założenia, które swobodnie i mimowolnie zostaną analizowane przez zwolenników tego dyskursu.

Prezentacja głównego materiału. Zazwyczaj współcześni naukowcy, oprócz wyżej wymienionych badaczy, zaliczają do teoretyków koncepcji sakralności autorów, klasyków filozofii obcej, współczesnych teologów i myślicieli Oświecenia jako intelektualnych poprzedników. Zamieszanie wśród listy badaczy, perspektywę jej rozszerzenia do czasów starożytnych można

wyjaśnić niejasnym sformułowaniem przedmiotu badań, nieuzasadnionym pomieszaniem z pojęciami religii, Boga, tradycji. Tymczasem w tym tkwi istota problemu. Sacrum nie jest pojęciem religijnym. Sacrum to nie jest Bóg. Sacrum nie jest tradycją. Pierwotnie autorzy, którym zawdzięczamy wprowadzenie tego terminu do obiegu naukowego, uważali, że sacrum – to droga, która pozwala nam odejść od pojęć religii, Boga i tradycji. W twórczości tych autorów są konsekwentne, wytrwałe, często subtelne próby porzucenia problemu transcendencji. "Sacrum i religia, Bóg i sacrum to różne pojęcia. Jak stwierdził Eliade, sacrum jest nadrzędnym w stosunku do wymiaru religijnego, ponieważ cały akt ludzkiego życia sam w sobie ma świętą wartość" [6]. P. Trusson mówi o sacrum, pozbawionego transcendentnego wymiaru. Jego zdaniem, boskość nie jest atrybutem Boga, wręcz przeciwnie, jest tym, na czym opiera się Bóg. "Zwyczajowa interpretacja religii jako związku między człowiekiem a Bogiem, – konkluduje P. Trusson, – najwyraźniej powinna ustąpić miejsca bardziej złożonej relacji między człowiekiem, Bogiem lub bogami, a sacrum" [5]. R. Rorty wprowadził niereligijną koncepcję świętości jako "nadziei na przyszłość" [5, s. 41]. J.-L. Nancy postuluje "absolutną różnicę między religią a świętością", kojarząc pierwsze pojęcie z obrzędem i instytucjami, a drugie z relacjami z innymi, pięknnością, przysięgą. "Zgadzam się z Blanchotem, mówi Nancy, że zaletą współczesnej filozofii jest to, że ona pozbyła się kwestii istnienia Boga" [2]. Rozmówca Nancy W. Podoroga wspiera go, rozszerzając sferę sacrum do sfery zakazanego w ogóle. Pozbawione od pojęcia Boga, pojęcie "sacrum" zostanie ostatecznie pozbawione od pojęcia religijności.

Sakralizacja to nadanie cech religijnych, niezwykłych jakości dowolnym zjawiskom (obiektu, rzeczy, zjawisku, zwierzętu, człowieku). Koncepcja sakralności wyraża ideę podziału świata na laicki (świecki, zwykły) i sakralny (święty, ezoteryczny). Stosunek tych dwóch światów charakteryzuje się przez kilka cech: 1) sacrum jest niewysłowione z natury i jest rozumiane przez człowieka wyłącznie poprzez symbol; 2) obcowanie ze świętością wymaga specjalnego rytuału, ceremonii, które nadają ludzkiemu działaniu sakralne znaczenie. Świętość jest złożonym zjawiskiem, którego wartość jest aktualizowana przez różne metody językowo-semiotyczne: werbalne (teksty, formuły językowe), działania (czynności, obrzędy, rytuały), podmiotowe (rzeczy, budynki), osobowe (istoty, postacie, osoby) itp. Głównym obszarem sacrum semiozy jest wiara, która przejawia się w dyskursie religijnym, jego gatunkach, rytuałach i ceremoniach. Religia, ze względu na swój ponadnarodowy charakter, zazwyczaj nie jest określonym narodowym systemem poglądów; język natomiast może być postrzegany jako czynnik tożsamości etnicznej, za pośrednictwem którego przekazywane są doświadczenia społeczne z pokolenia na pokolenie. Sacrum jest nierozzerwalnie związane z magią, która ma wyraźny mistyczny (sugestywny) potencjał poprzez wdrożenie podstawowych strategii ostrzeżenia, korekty oraz opieki. Ostrzeżenie ma na celu zapobieganie możliwym zagrożeniom, które są odzwierciedlone w cechach etnicznych. Korekcja (magia oczyszczająca) związana jest z leczeniem chorób i normalizacją dewiacyjnego stanu psychosomatycznego poprzez algorytmiczne, semiotycznie nasycone obrzędy i nakazy. Opieka (zapobiegająca magia) przejawia się w ochronie przed wrogimi wpływami zewnętrznymi poprzez zaklęcia i symbolicznie nasycone rytuały. Poznanie i kognitywna eksploracja świata przez człowieka nieuchronnie wiąże się z semiozą, czyli posługiwaniem się znakami we wszystkich sferach życia ludzkiego. Najstarszym przykładem tego procesu jest semioza przesądu, czyli sposób walki człowieka z siłami natury i jego lęku przed nimi, co zapewnia przetrwanie gatunku ludzkiego. Irracjonalny strach, ustalony w etnospecyficznym systemie znaków, przyczynił się do uzyskania informacji na temat źródeł zagrożeń ezoterycznych, naturalnych, międzyplemiennych, a za tym, do tworzenia specjalnego rodzaju komunikacji, która neutralizuje te obawy. Natura ostrzega ludzi przed niebezpieczeństwami poprzez różne znaki ostrzegawcze, a człowiek dekodując te znaki buduje swoje zachowania komunikacyjne zgodnie z otrzymaną informacją semiotyczną. Znaki niebezpieczeństwa tworzą algorytm przeciwdziałania przesądom i wpisują się w irracjonalny obraz świata etnosów, który znajduje odzwierciedlenie w świętym dyskursie. Fobie opanowane poznawczo są niezwykle różnorodne i reprezentowane przez fenomenologiczną triadę przesądów i

uprzedzeń. Ich zróżnicowanie jest związane z różnymi rodzajami poznawczych i psychosomatycznych wyobrażeń na temat strachu: bogobojne przerażenie, strach domowy i obawy społeczne. Charakter tych wyobrażeń jest inny: obawy mitologiczno-teologiczne powstają z przesądów wynikających z pogwałcenia nakazów religijnych, norm moralnych (chrześcijańskich) i nieuchronnie pociągają za sobą karę "w życiu po śmierci"; strach domowy tworzy przesady, czyli ideę etnosu dotyczącą prognostycznego systemu oznak pecha / szczęścia w trakcie normalnej egzystencji człowieka, oraz sposoby, jak chronić się przed złymi siłami poprzez środki magii domowej (ludowej). Semiotyczny aspekt przesądów i uprzedzeń zróżnicowany jest w zależności od jakości znaku: semiotyka religijna obejmuje święte mity i symbole, magiczna lingwosemiotyka sakralizowała znaki magii oczyszczającej i zapobiegającej. Algorytmy walki z grzechem reprezentowane są także w mitologiach i znajdują swoje odzwierciedlenie głównie w znakach-wskazówkach o naturze moralnej i etycznej, utrwalonych w uniwersalnych chrześcijańskich dogmatach dobra i zła.

Dyskurs sakralny opiera się na prototypowym przekonaniu, że przyszłość lub wynik pewnych ważnych wydarzeń zależy od cnotliwego zachowania wierzącego. Dyskurs sakralny aktualizuje się także w prognostycznych znakach, które odzwierciedlają nabyte przez etnos doświadczenie egzystencji w naturalnym środowisku. Projekcja tego doświadczenia jest przedstawiana w znakach dydaktycznych jako deskryptorach opanowanej sytuacji i rytualnych działań mających na celu zneutralizowanie oznak niepowodzenia i "usunięcie" lęku przed mocą ezoterycznego Zła. Tak więc, miotła pozostawiona przy łóżku, przez którą siły zła mogły przeklinać swojego właściciela, była postrzegana jako znak ostrzegawczy przed możliwymi wrogimi wpływami zewnętrznymi. Zalecano również, aby podczas zamiatania śmieci nie dotykać butów, w przeciwnym razie nigdy nie wyjdiesz za mąż, lub poślubisz się. Oprócz znaków ostrzegawczych istnieje zbiór znaków szczęścia, np.: spotkanie z kominiarzem kojarzy się ze spełnieniem marzenia. Aby zachować szczęście lub chronić się przed siłami zła, należy trzykrotnie zapukać w drzewo.

W dyskursie sakralnym realizowany jest system aksjologiczny lingwosemiotyki magicznej, opartej na diadzie "cnota – zbrodnia". Ten system obejmuje wartości pozytywne (filantropię, wielkoduszność, uczciwość, czystość, hojność, zdrowie i tak dalej), które są przeciwstawiane wartościom negatywnym (np.: nienawiść, oszustwo, oszczerstwo, choroba, chciwość, cudzołóstwo i tak dalej). Aksjologiczne znaczenie wybranych wartości odzwierciedlone są w etnospecyficznym systemie znaków magicznych, symboli, rytuałów. Semiotyka magiczna obejmuje również obcowanie magii oczyszczającej i zapobiegającej i ma na celu usunięcie domowych lęków przed chorobą, porażką, negatywnym wpływem otaczających na los człowieka. Jest ona reprezentowana przez: – magiczne artefakty (amulety, talizmany, narzędzia itp.); – teksty magiczne (wypowiedzi, zaklęcia, przesady opisujące mechanizm wpływu człowieka na otaczający nas świat w celu ochrony przed negatywem); – rytuał magiczny (sformalizowana sekwencja czynności towarzyszących tekstom magicznym). Magiczne znaki chronią przed chorobami i uszkodzeniami; awariami i złym okiem i zapewniają patronat dobrych sił. Magicznym artefaktom przypisuje się sugestywną moc w rytuale ochronnym. Magiczne zioła obdarzone są specjalną sugestywną mocą, która: – chroni przed złymi duchami, czarami; – chroni przed żywiołami i ludzkimi przywarami, złym wpływem wrogów, przynoszą oni dobrobyt, szczęście, miłość, zdrowie fizyczne, zapewniają spełnienie pragnień. Różne kombinacje prognoz, sugestii i działań są aktualizowane w świętych tekstach, które zapewniają przewidywanie, ostrzegają przed niebezpieczeństwem. W tekstach realizują się pragmatyczne postawy związane z różną eksplikacją kategorii chronosu: przewidywanie długoterminowe, ostrzeżenie na czas nieokreślony, predykcja krótkoterminowa. Podstawowe gatunki dyskursu sakralnego są: gatunek prognostyczny, w którym ostrzeżenie ma na celu zapobieżenie możliwym zagrożeniom odzwierciedlonym w etnospecyficznym systemie znaków. Nasycenie sugestywne skupia się na korekcy, czyli leczeniu chorób i normalizacji dewiacyjnego stanu psychosomatycznego poprzez algorytmizację obrzędów i zaklęć; a gatunek akcji, w którym patronat, czyli ochrona przed wrogimi wpływami zewnętrznymi, odbywa się poprzez zaklęcia i bogate symbolicznie rytuały. Tak dyskurs saktalny pełni funkcję ochronną, neutralizując

ezoteryczne fobie i domowe lęki za pomocą symboli religijnych i znaków magicznych; tekstów religijnych i magicznych; rytuałów towarzyszących tym tekstom. Tekst sakralny otrzymuje status symbolu wiary, jego treści, a nawet adresata. Osobliwością świętego tekstu jest jego sprawczość i generatywność, bowiem z nim "prowadzi się dialog", on "uczy", "poucza", "wychowuje". Różni się on od podstawowych tekstów innych dyskursów, że zawiera religijny obraz świata i wyklucza krytyczne działanie wobec siebie – jest on "głosem Boga", ostatecznym znaczeniem, samoświadomością, absolutnym prawem; jest dowodem na siebie i zaprzecza "zewnątrznemu" potwierdzeniu swojego statusu, tak jak jest to dozwolone w innych dziedzinach, np. legalnej, nawet w odniesieniu do Konstytucji lub w sferze politycznej, np. w odniesieniu do dekretów przywódców politycznych.

Tekst sakralny posiada także metastatus, czyli stanowi wzór do formowania innych tekstów i określa hierarchię tekstów w zależności od stopnia ich sakralności i znaczenia społeczno-kulturowego: dzieła kanoniczne, które nie są zawarte w tekście świętym, ale są z nim związane; prace autorskie wyjaśniające fragmenty świętego tekstu (np. teksty patrystyczne w chrześcijaństwie, hadisy w islamie); teksty katechetyczne (podsumowanie doktryny religijnej); teksty używane w kultach (księgi liturgiczne, modlitewniki); literatura mistyczna i ezoteryczna; kazania; interpretacja, objaśnienia; teksty legislacyjne (na przykład, w judaizmie lub islamie); literatura wyznaniowa i świecka. Aby określić miejsce tekstu w perspektywie sugestywnego wpływu sacrum, należy wziąć pod uwagę cel komunikacyjny, status komunikacyjny, performatywność wypowiedzi, stopień autorytetu źródła, charakter adresata. W ten sposób teksty rytualne (np., modlitwa) jest z pewnością ważniejsze niż świeckie teksty, ponieważ za adresata tekstów rytualnych uważa się istotę nadprzyrodzoną – Boga.

Ale co jest sakralność? Współczesny teolog i kulturolog A. Zabiako stwierdzi, ... można się całkiem zgodzić z teoretykami religii, że pojęcie sacrum jest bardziej fundamentalne dla religii niż Bóg. Jednak to porozumienie doprowadzi do postulowania religii orzecznika. "Naprawdę, pisze Zabiako, nigdy nie było religii, w której sacrum był substancją pierwotną. Dlaczego filozofia religijna konstytuuje sacrum jako pierwotną rzeczywistość religijnej świadomości, pytanie to szczególne" [1]. Kwestia ta, oznaczona przez badacza sacrum, wydaje się nam kluczową. Jeśli nauka języka religii, mająca znaczenie dla A. Zabiako i innych naukowców, czasem bywa problematyczną ze względu na pośrednictwo badacza w stosunku do przedmiotu badań, zadanie analizy języka filozofii i nauki wydaje się bardziej wykonalne, ponieważ przedmiot i badacz znajdują się na tym samym polu intelektualnym.

Także warto zwrócić uwagę, kiedy pojawia się termin "sacrum". Termin pojawia się w dobie formowania się nauk społecznych. A. Comte, konceptualizując naukę o społeczeństwie w połowie XIX wieku wprowadza termin "socjologia". Pojęcie "sacrum" jest naturalną konsekwencją boomu naukowego. Wcześniej operowane koncepcje metafizyki "Boga", "religii", "transcendentalnego", "nadprzyrodzonego", które zakładają, zgodnie z S. Chorużym, rozbudowaną ontologię, czyli ontologię obejmującą wymiar transcendentny; teraz nauka potrzebuje nowego języka, który wyklucza niewidzialny świat. Dlatego dla dziedziny, która kiedyś była związana z Bogiem, należy znaleźć akceptowalny naukowy odpowiednik. Sacrum i jest rezultatem tej redukcji intelektualnej. Pojęcia "sacrum", "święte", "nadprzyrodzone" i wreszcie "symboliczne" pozwalają na umieszczenie religii w kontekście immanencji tak, aby stała ona przedmiotem badań wielu nauk o podłożu filozoficznym: religioznawstwa, kulturologii, socjologii i innych nauk. Filozofia zachodnia, zafascynowana rozkwitem nauki, pozostaje pod wpływem naturalizmu i przyjmuje termin "sacrum" [4].

Pozorna irracjonalność znaczenia terminu "sacrum" nie powinna wprowadzać w błąd. Wręcz przeciwnie, sacrum po raz pierwszy pozwala mówić o irracjonalności człowieka bez patrzenia na Boga i życia pozagrobowego. Teraz irracjonalność człowieka staje się usprawiedliwionym jako prawdziwe ciało społeczne (Durkheim, Bataille, Godelier). Sakralność to próba opanowania przez człowieka swojego uczucia, które nie jest w stanie dopasować się do ciała i życia jednej osoby. Sacrum jest przekroczeniem umysłu i jednostki jako istoty wszechświata. To nie przez przypadek,

że termin "transgresja" jest tak aktywnie używany w sakralnym dyskursie. Ale takie przekroczenia nie stoją w sprzeczności z nauką, ponieważ teoretycy sacrum traktują człowieka w kategoriach psychologii i socjologii, a czasem biologii [3]. Wśród innych teoretyków sacrum Bataille wyróżnia się tym, że z pomocą sacrum próbuje wykroczyć społeczne. Ale pożądanym dla niego jest nie transcendentny horyzont istnienia, ale kosmiczna jedność ludzi i wszechświata. Jednocześnie wszechświat on traktuje jako obiekt rozwoju ewolucyjnego. Irracjonalność ludzkiej egzystencji, świadomość własnej śmiertelności, erotyczne i mistyczne przezwyciężenie indywidualnego wpisuje się w naukowy obraz świata.

Nowe koncepcje pozwalają na zmianę sposobu myślenia, immanentyzując ideę o Bogie i, w konsekwencji, o człowieku. Jeśli koncepcja o Bogie wiąże się z ideą o wyjątkowości absolutnej prawdy, to "sacrum" i synonimiczne pojęcia polegają na zasadzie pluralizmu. Teizm wychodzi z postulatu transcendentnej perspektywy świata, a wtedy neutralne "sacrum" eliminuje potrzebę tego. Sacrum nie jest sposobem, aby opisać cały wszechświat religii, ale środkiem na percepcję Boga. A jednocześnie jest to granica psychologizacji istoty człowieka rozdartej między strachem, rozpaczą i ciekawością. Zainteresowanie fenomenologów religii doświadczeniem religijnym ma wyrażenie w redukcji religii do doświadczenia, do sfery podmiotowości, pozostawiając otwartą kwestię możliwości tego ostatniego w świecie pieniędzy. Tak, F. Heiler w swoich pracach mówi o jedności religii na tle różnorodności jej przejawów [6, s. 889]. "Religia", "Bóg" w tej teorii są ekstremalną abstrakcją. Zamiast Boga, kultu, tradycji jako prawdy pojawia się wniosek, który przekształca nieuniknione w względne.

Jeśli chodzi o wartość historyczną i kulturową zjawiska magii, należy zauważyć, że powstawało ono przez wiele tysięcy lat i pozostaje jedną z dominant wartości we wszystkich współczesnych kulturach. Zjawisko to, które pojawiło się jako początek duchowego życia starożytnych cywilizacji, oznacza magiczne obrzędy i rytuały związane z wiarą w zdolność człowieka do nadprzyrodzonego oddziaływania na ludzi, zwierzęta, zjawiska przyrodnicze, a także wyimaginowane duchy i bogów. Magia jest nierozdzielnie związana z takimi pojęciami jak mistyka, fikcja, cud, które sięgają do naiwno-realistycznego światopoglądu świata i są kategoryzowane w magicznych tekstach, pozwalających na psychologicznie przeciwdziałanie negatywnemu wpływowi środowiska. Takie teksty i związane z nimi czynności rytualne należą do dyskursu magicznego i są aktualizowane w gatunkach czarów, spisków, zaklęć, zamawiań od uroków, itp. Tekst magiczny charakteryzuje się wyraźnym potencjałem sugestywnym. Jest nacycony symbolami i realizujący podstawowe strategie ostrzeżenia, korekcji, patronatu i opieki. U zarania ludzkości ludzie próbowali znaleźć doskonałe słowa, stworzyć teksty lecznicze – spiski, modlitwy, formuły hipnozy. Najbardziej udane z nich zostały zapamiętane, podsumowane, przekazywane z pokolenia na pokolenie, a osoba, która zawodowo je posiada, była uważana za maga, magika, czarownika. Dyskurs magiczny charakteryzuje się sugestią, czyli sugestią skierowaną do logosu, o której decydują takie czynniki sytuacyjne, jak niski poziom świadomości i kompetencji osób sugerujących, dewiacja stanów psychicznych, gdyż ostatecznym celem każdego sugestora jest zmiana zachowania sugerującego poprzez wpływ na podświadomość, a sugestywność zwiększa się w stanie silnego pobudzenia emocjonalnego, stresu, zmęczenia, choroby. Magiczny dyskurs jako sugestywny rodzaj komunikacji funkcjonuje w ramach komunikacji statusowej, oraz realizuje ochronną funkcję neutralizacji fobii domowych (lęk przed chorobą, niepowodzeniem, mistyczny negatywny wpływ na losy człowieka itp.), posługując się: semiotyką magiczną (amulety, talizmany), werbalnością magiczną (teksty – rozkazy, zaklęcia, znaki itp., które służą do ochrony przed niekorzystnymi skutkami); mistycznymi rytuałami o sugestywnej mocy. Dyskurs magiczny wyróżnia się na podstawie cech systemotwórczych celów i uczestników; komunikacja odbywa się w ramach relacji statusowych i społecznych. Celem dyskursu magicznego jest wdrażanie podstawowych strategii ostrzegania, korygowania, patronatu i opieki. Uczestnikami są: osoba szukająca pomocy i posiadacz tajemnej wiedzy, pośrednik, który prowadzi komunikację między człowiekiem a siłami nadprzyrodzonymi. Podstawowa nierówność podkreśla się przez posiadacza tajemnej wiedzy poprzez jego wygląd, zachowanie, symboliczne atrybuty procesu magicznego, specyficzny sposób

głoszenia magicznych tekstów. Kluczowe pojęcia dyskursu magicznego to cud i tajemnica, które odzwierciedlają wartość nadprzyrodzonego jako siły o nieograniczonych możliwościach.

Wnioski. Dyskursy sakralny i religijno-misteryjny, oraz koncepcja "chrześcijaństwa bez Chrystusa" w teologii XX wieku są ściśle związane. Przyczyna tej nierozłączności tkwi w problemach wspólnych dla tych dyskursów, czyli w relacji między dwiema postaciami – człowiekiem i Bogiem, a więc człowiekiem i światem, oraz w relacji między "śmiercią ludzką" a "śmiercią Boga". Bóg i człowiek – to podstawowa problematyka, co objawia się w różnych językach filozoficznych – dyskursie sacrum i dyskursie religijno-misteryjnym. Dlatego problem sacrum, czy raczej problem zwrócenia się ku sacrum, należy rozważyć na poziomie filozoficznym, biorąc pod uwagę poprzednie i współistniejące dyskursy. Tak jak niegdyś ludzka egzystencja zwróciła się w stronę refleksji nad bytem, w stronę filozofii, tak filozofia ponownie zwróciła się ku nauce, do eliminacji metafizycznej podstawy świata. W wyniku tej redukcji antropologia zaczęła przyjmować język etologii, a filozofia i teologia zaczęły się odwoływać do języka sacrum. Dyskurs filozofii sacrum to właśnie odbicie samoświadomości epoki nauki.

Życie codzienne dyktuje nam prymat zasady tolerancji, kwalifikując każde stwierdzenie o jedności prawdy jako formę radykalizmu. Ale zarówno w dziedzinie filozofii, jak i ogólnie w kulturze Zachodu i Ukrainy oczekuje się luka. Kultura zachodnia rozwija się drogą immanentyzacji człowieka, usuwania transcendentnych horyzontów egzystencji, a kultura krajowa rozwija się w tym kierunku wyłącznie na polu sztuki, generalnie, zapobiegając występowaniu zjawiska śmierci Boga jako śmierci moralności.

Список використаних джерел та літератури

1. Астафурова Т. Н. Лингвосомиотика власти: знак, слово, текст: монография. Волгоград: Нива, 2008. 244 с.
2. Диспут между В. Подорогой и Ж.-Л. Нанси "Сакральное в современном обществе". [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.podoroga.com/disput.html> (дата обращения: 15.10.2020).
3. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни // Мистика. Религия. Наука. Классики мирового религиоведения. Антология. М.: Канон+, 1998. С. 174–231.
4. Элиаде М. Священное и мирское. М.: Изд-во МГУ, 1994. 144 с.
5. Труссон П. Сакральное и миф. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.fatuma.net/text/truss.htm> (дата обращения: 15.10.2020).
6. Heiler F. *Die Religionen der Menschheit*. Stuttgart, 1959. 1063 s.
7. Milbank J. *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*. Oxford, UK, Cambridge, US : Blackwell, 1990. 443 p.
8. Rorti R., Vattimo G. *The Future of Religion*. NY: Columbia University Press, 2005. 89 p.

References (translated & transliterated)

1. Astafurova, T. N. (2008). *Lingvosemiotika vlasti: znak, slovo, tekst: monografiya* [Linguosemiotics of Power: Sign, Word, Text: Monograph]. Volgograd: Niva [in Russian].
2. *Disput mezhdru V. Podorogoy i Zh.-L. Nansi "Sakral'noye v sovremennom obshchestve"* [The dispute between V. Podoroga and J.-L. Nancy "Sacred in Modern Society"]. Retrieved from: <http://www.podoroga.com/disput.html> (last accessed: 15.10.2020) [in Russian].
3. Dyurkgeym, E. (1998). *Elementarnyye formy religioznoy zhizni* [Elementary forms of religious life]. *Mistika. Religiya. Nauka. Klassiki mirovogo religiovedeniya. Antologiya. M. : Kanon*, 174–231 [in Russian].
4. Eliade, M. (1994). *Svyashchennoye i mirskoye* [Sacred and secular]. M.: Izd-vo MGU [in Russian].
5. Trusson, P. *Sakral'noye i mif* [Sacred and myth]. Retrieved from: <http://www.fatuma.net/text/truss.htm> (last accessed: 15.10.2020) [in Russian].
6. Heiler, F. (1959). *Die Religionen der Menschheit*. Stuttgart, [in Deutsch].
7. Milbank, J. (1990). *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*. Oxford, UK, Cambridge, US : Blackwell [in English].
8. Rorti, R., Vattimo, G. (2005). *The Future of Religion*. NY : Columbia University Press [in English].

Статтю отримано 19.10.2020 р.

Прийнято до друку 24.11.2020 р.